

AUKŠTAITIS

Lietuvos Persitvarkymo SAJŪDŽIO Utenos rajono tarybos leidinys ● 1989 m. lapkritis Nr. 9 ● Kaina 20 kp

Vidmanto Pimpės nuotraukos

Ir vėl Makmakas!

Paminklas — mįslė

Neišsigąskite, gerbiami „Aukštaičio“ skaltytojai. Tai dar ne Atgimimo pabal-

ga. Nors gal kai kas norėtų, kad jį šitaip su tankais gatvėje ateitų...

Tai ir ne paminklas Raudonajai armijai „išvaduo-tojai“, keturiasdešimt penktus metus iš išvaduosios žemės niekaip neprisiruošiančiai išeiti.

Tai net ir ne metalo laužas...

Kas gi tai?

Atsakymą skaitykite 3-iame puslapyje.

Kur kiti deputatai?

Šių metų rugsėjo 14 dieną kultūros namuose buvo organizuotas susitikimas su rajono gyventojams atstovaujančiais LTSR AT deputatais. Deja, iš 5 tada teatvyko tik vienas V. TvariJonas.

Po mėnesio organizuotas toks pat susitikimas. Ir vėl iš 5 dalyvavo tik V. Beriozovas ir V. TvariJonas. Vėl neatvyko R. B. Songaila, E. Mikulėnienė, A. Blaževičius. Tuo tarpu kaip tik prieš šį susitikimą laikraštyje „Utenis“ perskaitėme šaunų interviu su E. Mikulėniene. Nors su rinkėjais susitikti nenorima.

O klausimų deputatams buvo. Ir priesakų dėl balsavimų įvairiais atvejais, taip pat.

Norime priminti nors ir partijos rajono komiteto kabinetuose kruopščiai parinktiems ir vienbalsiai išrinktiems deputatams, kad jiems derėtų ir atsiskaičyti apie savo atliktą darbą. Nes juk ir atlyginimą už tai gavote, deputatiškomis privilegijomis naudojotės. Juo labiau, kad ir užpračioje sesijoje neatsiklausė rinkėjų balsavote už savo deputatystės pratęsimą iki pat paskutinės dienos.

Eina gandas, kad visiems rajono gyventojams labai gerai pažįstamas deputatas Anicetas Blaževičius išvyko gyventi į Vilniaus rajoną, nepalikęs net savo koordinacijų. Gal jis tenai jau sėkmingai atstovauja kokiam nors vietinei autonomijai, tuo „išreikšdamas Utenos rajono rinkėjų lūkesčius“?

LPS Utenos rajono taryba

Neseniai sužinojome „labai malonią“ visiems uteniškiams žinią: „Elektrosvaro“ generalinis direktorius J. Makmakas nežada atsisakyti šefuoti mūsų rajono. Nepavykus prisilipinti rajono šiaurėje tarp Alaušo ir Giedrio ežerų, dabar jau sėkmingiau bando tai atlikti iš pietų — nužūrėtas vienas iš gražiausių Lietuvos ežerų — Aisetas. Štots patogumas, dar ir traukinys Vilnius—Utena Saldutiškyje sustoja. Dabar jau nebe dešimtys, o šimtai iškylautojų per vasaras ūkaus miškuose prie Aiseto. Be to, Makmakui reikią skubėti, nes ežerą numatyta įtraukti į plečiamą Lietuvos nacionalinio parko teritoriją. Būtų tikrai puiku turėti didelius poilsio namus tiesiog nacionaliniame parke. Kad vietiniai žmonės daug nepurkštautų, jiems galima pažadėti dovanėlių — pastatyti pagalbinės gamybos cechelį ar dar ką nors. Su Saldutiškio tarybinio ūkio direktoriumi J. Trinkūnu bendrą kalbą surasti nebuvo sunku. Kadangi ūkių vadovai pas mus dar labai galingi kunigaikštukai — kaip pasako, taip eiliniai žmonės ir daro, tai „Elektrosvaro“ susivienijimas manė reikalą jau laimėjęs. Bet...

Spalio 22-ąją į Saldutiškį atvažiavo piketuoti prieš šią statybą Utenos I vidurinės mokyklos Zalieji (žiūr. nuotraukas). Keletą valandų su plakatais, kuriuose išreiškė savo nuomonę apie poilsio namų statybą prie Aiseto, vaikai vaikščiojo po Saldutiškio gatvėmis, žadindami vietinių žmonių smalsumą ir apsisprendimą. Kai kurie saldučiškiai apie šią statybą apskritai sužinojo pirmą kartą.

Gerbiami saldučiškiai! Nejaugi Jums n' gėda, kad iš Utenos atvykę vaikai turi žadinti Jūsų drąsą ir sąmoningumą. Jeigu jau pradėdote parceluoti savo žemes, — tai gal pirmenybę suteikite nors uteniškiams. Ir Utenos dirbantieji norėtų išsėti prie nuostabaus grožio ežero savo rajone.

Tik vienas sutiktas žmogus (pavardės nepasiskakė) buvo nepatenkintas piketu. Į vaikų retorinį klausimą, kodėl parduoda ežerą, atsakė: „Kad gerai moka, tai ir parduodam...“

Nejaugi iš tikrųjų?

Vytėnis BREIVA

Ant mūsų sprando

Jau senokai kalbama apie valdininkų mažinimą. Tos kalbos mums, žemdirbiams, net įgriso, o pastaruoju laiku kelia pasipiktinimą, nes valdininkų ne mažinama, o dauginama. Neseniai sužinojome, kad susirinkę ūkių vadovai nutarė už visų žemdirbių pinigų samdyti, mokant kas mėnesį kelis šimtus rublių, valdininką, kurio niekada rajone nereikėjo. Tą valdininką pavadino žemdirbių tarybos sekretorium, o juo būti paskyrė Alvydą Driuką, kuriam neseniai partijos rajono komiteto biuras pareiškė griežtą partinę bausmę, rajono liaudies kontrolės komitetas už padarytą žalą ūkiui paskyrė pinigine nuoskaite. Ir štai šis, buvęs Tauragnų kolūkio pirmininkas, savo elgesiu tyčiojėsis iš pirmųjų rajono ūkininkų, vėl aukštame poste galės komanduoti ir kištis į žemdirbių reikalus.

Manau, kad vieną kartą eiliniai žemdirbiai pritrūks kantrybės ir ims nusikratyti nuo savo sprando valdininkus — susikompromitavusius išlaikytinius, kurie įsitikinę, kad tik vadovais yra gimę. To reikalauja tikra pertvarka, vis negalinti sau prasiskinti kelio. Gana tokių manipuliacijų, kurių ėmėsi A. Driuko globotojai!

Jurgis JUOZEVICIUS,
Petras SAPAUNYKAS
LPS rajono tarybos nariai

ISTORINĖ ATMINTIS

Pabėgęs iš degančio kalėjimo

Pirmomis karo dienomis — 1941 metų birželio 24-tąją Zarasų enkavedistai su kitokiu „aktyvu“ ėmėsi politinių kalinių naikinimo, nes išvežti jų nebespėjo. Tačiau mieste jau pasirodė partizanai, ir kilo susišaudymas. Nužudę kelis kalinius, egzeksorial pabėgo iš miesto, palikę padegta kalėjimą su užrakintais jame kaliniams. Grupė kalinių, išlaužę užraktus ir duris, ištrūko iš degančio kalėjimo pastato. Kitą dieną (birželio 25), patyrę, kad Zarasuose vokiečių dar nėra, žudikai grįžo atgal, kad sugaudytų ir sunaikintų likusius politinius kalinius. Nors nedaug ką jie benutvėrė, tačiau per tas abi dienas vis tiek buvo nužudyta apie dvylika žmonių, sudeginta daug pastatų. Tik aktyvios partizanų veiklos dėka čia nepasikartojė Ralnių ir Pravieniškių tragedija.

Vienas iš degančio kalėjimo ištrūkusių kalinių buvo pulkininkas **J o n a s S l e p e t y s**, kilęs iš Utenos apskrities, Daugailių valsčiaus, Narvydžių kaimo. Jonas Slepetys buvo Nepriklausomybės kovų dalyvis, vėliau laisvojoje Lietuvoje ėjęs įvairias karines bei civilines-administracines pareigas, buvo Zarasų apskrities viršininku. 1940 metų vasarą, Raudonajai Armijai okupavus mūsų kraštą, jis, kaip ir daugelis buvusių Lietuvos karininkų bei inteligentų, buvo suimtas ir kalinamas Zarasų kalėjime. Vokiečiams užėmus Lietuvą, naujai sudarytoje Lalkinojoje Lietuvos vyriausybėje J. Slepetys buvo paskirtas vidaus reikalų ministru. Maždaug po mėnesio hitlerinė vadovybė, nepasitikėdama laikinąja Lietuvos vyriausybe, ją paleido.

Teko girdėti, kad būtent, Jonas Slepetys ir jo pusbroliis rašytojas (tuomet žymus žurnalistas) Pulgis Andrieušis, laiduodami vokiečių valdžiai, padėjo poetui Teofilui Tilvyčiui ištrūkti iš Pravieniškių koncentracijos stovyklos.

Paskutiniais karo metais pulkininkas Jonas Slepetys su šeima emigravo į užsienį, gyveno JAV ir ten, sulaukęs senatvės, mirė. Narvydžių kaime jo ūkis buvo išdalintas, dalis žemės atiduota naujakuriams Rimeikiui ir Zizlckui, kurie vėliau buvo vieni iš aršiausių Daugailių skrebių, pagarsėję savo „žyglais“. Senukai J. Slepečio tėvai netrukus mirė, o sesuo Emilija Slepetytė dar ilgokai glaudėsi Narvydžiuose, padedant geriems žmonėms. Kitos sesers šeima šiuo metu dar tebegyvena.

Platesnę medžiagą apie savo rajono žemietį galėtų surinkti uteniškiai kraštotyrininkai.

Jonas ANDRIUSEVICIUS
Nuotraukoje, darytoje Šlauluose, Jonas Slepetys Lietuvos kariuomenės majoro uniforma. Metal nenurodyti. Pateikta iš teksto autoriaus šeimos albumo.

Gimęs Stučių kaime

Nesenai išėjo kito žymaus mūsų žemleio Kazio Musteikio „Prisiminimų fragmentai“. Juos perskačius, visai kitoje šviesoje atrodo paskutinis Nepriklausomos Lietuvos Respublikos vyriausybės posėdis. Jame tuometinis krašto apsaugos ministras K. Musteikis buvo šalininkas atmeti SSSR ultimatumą ir reikalui esant priešintis jėga.

Ar galima buvo tuo metu atmeti išulį Maskvos ultimatumą ir ginklu pasipriešinti Nepriklausomybės praradimui? Iš K. Musteikio prisiminimų aiškėja, kad Lietuvos Respublikos prezidentas Antanas Smetona buvo pasiryžęs tą padaryti, tačiau dauguma ministrų sūlė ultimatumą priimti. Nors, kaip rašo K. Musteikis: „Su rusais nekarlavome, o vis tiek jie barbariškai dešimtimis tūkstančių išžudė vi-

lai nekaltų lietuvių, priversta išvarė į Sibirą ir ten badu išmarino ar žiaurumais sunaikino...“

Apmaudus ir tuometinio Ministrų Tarybos pirmininko pavadootojo K. Bizausko, aktyviausio šalininko nesipriešinti, likimas. Naiviai tikėjęs, kad greičiau priėmus ultimatumą, rusai padarys nuolaidų ir sušvelnins reikalavimus, jis nė nenujautė, kad po metų, netvarkingo Raudonosios Armijos traukimosi metu, bus sušaudytas Gudijos pakrūmėse, kaip nespėtas išvežti į imperijos užnugario kalėjimus.

(Nukelta į 3 psl.)

Kazys Musteikis

1942 m. kovo 27 d. raštu Nr. 107 Vidaus reikalų valdybos Karo nukentėjusiems skyrius įpareigojo Utenos apskrities įgaliotinį Tomą Cerneckį surinkti žinias apie karo pradžioje nuo bėgančių raudonarmiečių ir vietos komunistų apskrityje žuvusius gyventojus. Žinias pateikė Alytaus, Anykščių, Daugailių, Debeikių, Kuktiškių, Leliūnų, Molėtų, Skiemonių, Tauragnų, Utenos m., Utenos valsčiaus, Užpalių ir Vyžuonų valsčių patikėtiniai.

Maždaug tuo pačiu laiku rinkti duomenys ir apie šių valsčių žmones, žuvusius nuo vokiečių.

ALANTOS VALSCIUS

- Cečergis Zigmąs, partizanas, 26 m., iš Laičių kaimo, žuvo 1941.06.25 per kautynes su raudonarmiečiais, sunkvežimiu važiuojais per Alantos miestelį. Susirėmimo metu buvo nukautas ir vienas raudonarmiečių.
- Siuba Laurynas, partizanas, 33 m. iš Bareikių kaimo, žuvo 1941.06.29, mėginamas nuginkluoti savo kieme tris raudonarmiečius. Liko motina ir dvi seserys.
- Ramanauskas Kazys iš Alantos miestelio, 36 m. Per partizanų susirėmimą su bėgančiais bolševikais buvo pasislėpęs griovyje. Bolševikai surado ir 1941.06.25 nušovė. Liko žmona ir du maži vaikai.
- Ruzgas Andrius iš Alantos miestelio, 35 m. Bolševikams traukiantis, buvo pasislėpęs. Bolševikai surado ir 1941.06.25 nušovė. Liko žmona ir du maži vaikai.

ANYKŠČIŲ VALSCIUS

- Vilnonis Vytautas, partizanas iš Anykščių miestelio, 20 m., žuvo 1941.06.24 Anykščių uose, saugodamas tiltą per Sventąją. Liko motina, patėvis ir broliis.

KUKTIŠKIŲ VALSCIUS

- Miežonis Leonas, 32 metų partizanas iš Skudutiškio miestelio, 1941.06.28 vežė į Utenos policiją vietos aktyvius komunistus Grigalių Kozlovą, Ivaną Ivanovą ir Antaną Maželį. Dar neprivažiavus Šilinės vienkiamio, pasivijo raudonarmiečių sunkvežimis. L. Miežonį suėmė ir, nukankinę Juodėnų kaimo miške, paliko. Liko žmona ir du vaikai.
- Kavoliūnas Anupras, 36 metų partizanas iš Skardžių kaimo, 1941.06.28 gavo įsakymą į Utenos policiją nuvežti tris vietos komunistų aktyvistus G. Kozlovą, I. Ivanovą ir A. Maželį. Pakeliui prieš Šilinės vienkiamį pasivijo sunkvežimis raudonarmiečių, A. Kavoliūną (su L. Miežoniu) suėmė ir Juodėnų mišką užkankinę paliko. Liko broliis ir dvi seserys.

DEBEIKIŲ VALSCIUS

- Vigėlis Mykolas, partizanas iš Surviliškio vienkiamio, 27 m., žuvo 1941.06.26 mėginant nuginkluoti raudonarmiečius. Liko žmona.
- Miškinis Jonas, partizanas iš Kapčiuškių kaimo, 30 m., mirė 1941.06.26 pervargęs ir sušalęs sargyboje. Liko žmona su dviem mažais vaikučiais.
- Sukys Mykolas, partizanas iš Debeikių miestelio, 19 m., mirė 1941.08.17 užkankintas kalėjime (kalintas 9 mėn.). Liko tėvai, 3 broliiai ir 2 seserys.
- Jurkštaitė Teklė, 46 m. moteris iš Debeikių miestelio, buvo 1941.06.23 prie klebonijos nušauta čekisto.

Žuvę pirmosiomis karo dienomis

- Baranauskas Jurgis, 83 m. knygnešys iš Debeikių miestelio, žuvo savo kieme, 1941.06.23 pašautas čekisto.
- Gogelis Antanas iš Leliūnų kaimo, 39 m., žuvo 1941.06.23 pašautas čekisto per susirėmimą su partizanais. Liko žmona.

MOLETŲ VALSCIUS

- Lajauskas Matas, 69 metų Molėtų parapijos klebonas, 1941.06.28 besitraukiančių bolševikų ir vietos komunistų ištemptas iš patalo, mašina pavėžėtas Utenos link ir užkankintas. Rastas užkastas griovyje Jurgio Zalos raiste Antadūrės kaime.
- Daugėla Jonas, 32 metų Stirnių bažnyčios kunigas, 1941.06.28 nušautas bėgančių bolševikų.
- Vyžinis Alfonsas, 29 metų partizanas iš Molėtų miestelio, vietos komunistų įskūstas, bėgančių raudonarmiečių suimtas Promislavos kaime, nuvežtas iki Utenos valsčiaus Vosgėlių kaimo ir ten nužudytas 1941.06.25. Liko seni tėvai.
- Kraujelis Jonas, 30 metų partizanas iš Rašelės vienkiamio, 1941.06.30 bėgančių raudonarmiečių ir vietinių komunistų miške žiauriai nukankintas.
- Vidžiūnas Antanas iš Svistopolio kaimo, 21 metų, 1941.06.26 nušautas bolševikų perke-

- liant arklių. Liko sena motina.
- Misiūnas Jonas, Zigmo, partizanas iš Petrauskų kaimo, 1941.06.24 žuvo Zelvos valsčiaus Rasališkių kaime per susirėmimą su bolševikais.

TAURAGNŲ VALSCIUS

- Stundžia Jonas iš Tauragnų miestelio, 35 m., 1941.06.25 buvo bėgančių bolševikų sužeistas, paguldintas į ambulatoriją, bet vėliau surastas ir nužudytas.
- Papirtys Stasys iš Tauragnų miestelio, 30 m., 1941.06.29 vietos komunistų įskūstas ir bėgančių bolševikų kareivių kelyje užpultas ir nužudytas. Liko neturtingi tėvai.
- Vaišnoras Albinas iš Seimaties kaimo, 34 m., vietos komunistų įskūstas ir bėgančių bolševikų kelyje 1941.06.29 nužudytas.
- Zilėnas Vincas iš Vaišnoriškių kaimo, 25 m., nuo šaudymo su šeima buvo pasislėpęs bulvinėje duobėje, kur užtikto bėgantis bolševikai, ištraukė iš duobės ir žiauriai nužudė 1941.06.29.
- Zilėnaitė Anastasija iš Vaišnoriškių kaimo, 20 m., ištraukta iš bulvinės duobės, kur slėpėsi nuo šaudymo, ir 1941.06.29 nužudyta.
- Zilėnaitė Agota iš Vaišnoriškių kaimo, 45 metų, irgi ištraukta iš duobės ir 1941.06.29 nužudyta.
- Tamošiūnas Justinas iš Vaišnoriškių kaimo, 55 m., ištrauktas iš bulvių duobės ir 1941.06.29 bėgančių bolševikų nužudytas.
- Tamošiūnas Henrikas iš Vaišnoriškių kaimo, 22 m., bėgančių bolševikų užtiktas bulvinėje duobėje ir 1941.06.29 nužudytas.
- Musteikis Bronius iš Pilkenių kaimo, 22 metų, vietinių komjaunuolių ir bėgančių bolševikų užtiktas pirtyje, išvestas ant vieškelių ir nušautas 1941.06.28.
- Toleikis Antanas iš Tauragnų miestelio, 45 metų, bolševikų ir vietinių komjaunuolių užtiktas pirtyje, išvestas prie vieškelių ir 1941.06.28 nušautas.
- Ruzgas Vincas iš Pilkenių kaimo, 32 metų, pamškėje arė dirvą. Kažkas į jį metė granatą, buvo sunkiai sužeistas ir 1941.06.29 mirė.
- Blažys Vincas iš Tauragnų vienkiamio, 25 metų, nušautas bolševikų kareivių, kal, supant miestelį, bėgo iš jo 1941.06.28.
- Miškinis Adolfas iš Antilgės kaimo, 26 metų, per susirėmimą su besitraukiančių bolševikų likučiais sužeistas, o paskui žiauriai nužudytas 1941.07.23.

(Bus daugiau)

„Aukštaitis” teisme

„Aukštaitijė“ Nr. 2 Adelė Mazūrienė straipsnyje „Antazavės didvyria“ aprašė Zarasų rajono Salnių kaimo Galdžių šeimos tragediją. 1945 m. gegužės 17 dieną ištremti ir suplėšė 6 mėnesių kūdikį, nušovė senutę, nužudė devintą mėnesį nėščią moterį, sudegino namą. Gaisro metu uždušo vyras. Buvo ištremti Petras Bartaševičius, Kirila Kurlakinas ir Juozas Sakalys padavė straipsnio autorę ir „Aukštaitį“ į teismą už garbės ir orumo nuplėšimą. Lapkričio 9 dieną Utenos rajono Liaudies teisme buvo apklausta dalis liudininkų. P. Bartaševičius ir J. Sakalys dalyvavimą šioje akcijoje neneigia. K. Kurlakinas gavo pažymą, kad tuo metu tarnavo armijoje. Liudininkai įrodinėja, kad tuo metu jis vaikščiojo su „skrebais“, sulminėjo žmones, atiminėjo dešras, lašinius. Iš turimos medžiagos daryti išvadas dar sunku. Teismas atidėtas.

Balys JUODZEVICIUS

Gimęs Stučių kaime

(Atkelta iš 2 psl.)

Sąžiningi, ne konjunkuriški nusitelkę istorikai, dar tars savo žodį apie pasukutiniąsias Nepriklausomos Lietuvos Respublikos dienas. O žlugdžiu, šarmaičiu, burokevičiu, jermolavičiu bei kitų „Nepriklausomybės duobkasių“ išstisus dešimtmečius kurti mitai apie revoliucines situacijas Lietuvoje 1940-aisiais ir patys išsiskaldė kaip dūmai be vėjo. Išryškėjus po šia dūmų uždanga nuo jaunuomenės slėptam didingam Nepriklausomos Lietuvos valstybės pastatui, mūsų visų garbės reikalas būtų rinkti medžiagą apie Utenos apskrityje, Tauragnų valsčiuje, Stučių kaime 1894 metais lapkričio 22 dieną gimusį Lietuvos sūnų — Kazį Musteikį. Tai būtų tikrai gražus jo ir kitų Lietuvai nusipelnusių vyrų, raudonojo tvano ištremtųjų ir Vakarų, atminimas.

Vytėnis BREIVA

Praėjus daugiau kaip metams nuo pirmojo LPS suvažiavimo ir pusantų metų nuo iniciatyvinės grupės susikūrimo, daug kas bando pamatuoti, kas gi pasiekė Lietuvą per šį laikotarpį? Kas pasiekta? Atsiminkime 1988 metų vasarą, kada dar negausios Sąjūdžio gretos kovojo už savo teisę egzistuoti, už teisę pasisakyti. Pamename, kaip rajono prokuroras K. Rakauskas uoliai kibo medžioti pirmųjų Sąjūdžio leidinių, kad gink Dieve jie nebūtų padauginti.

Šiandien Lietuvos ir jos kaimynų vardas skamba visame pasaulyje. Deklaruojame: esame okupuoti ir norime atgauti valstybingumą. Tai ne pasakymas, bet pusantų metų darbo išvada, kurią žino ir aptarinėja plačiame pasaulyje. Tai ne

laikais Gulage), prikabinėtų mieste ir kaimo sąjūdiškių plakatų (kaip Brežnevo laikais), o šiais laikais sukviestų visus rajono gyventojus į Utenio aikštę posėdžiauti ir priimti vis naujas naujų genijų padikuotas veiklos koncepcijas.

Pavyzdžiui: stebėtojas, LKJS CK narys, R. Stankovskis teigia, jog LPS Utenos rajono taryba nieko žymėsnio nenuveikia, neatsiklausia grupių (o gal R. Stankovskio?) nuomonės, kitaip manančius išmeta iš savo tarpo, plūduriuoja paviršiuje Respublikos Sąjūdžio dėka. („Utenis“, Nr. 132).

Įrodinėti ką nuveikė LPS rajono taryba arba konkretūs asmenys būtų tas pats, kaip neregiui rodyti M. K. Ciurlionio paveikslus. Pateiksiu, anot R. Stankovskio,

Jonas SIMONELIS

Atsakymas stebėtojui

šauksmas tyruose. Tai išsivaduojamosios kovos, paremtos protu ir tolerancija, pasekmė. Pasekmės tuo tvirtos, kad jas atkartoja milijonų žmonių širdys, pradendant kunigu ir baigiant doru komunistu, kuriuos visus apjungia bendrame tikslė Sąjūdis. Veiklos žmogus paprastai to nerevizuoja. Nėra prasmės džiūgauti įveikus vieną pakopą, suteikiančią teisę palypėti į sekančią valstybingumo pakopą.

Prasidėjus Tautos Atgimimui, vieni aktyviai įsijungė į Sąjūdį, kiti dar laukė, ar ilgai šis bruzdėjimas išliks. Tačiau judėjimas nesušlugo, atvirkščiai, nušluodamas nuo kelio visas kliūtis, per šį laikotarpį pasiekė neregėtus aukštumus, į kurias sunku bepatekti stebėtojams. Sunku jiems ir bepaaikinti tai kas pasiekta, kas tai įgyvendino ir kas bus daroma artimiausioje ateityje. Galima susikurti protaujančio žmogaus įvaizdį viską stebint iš šalies ir kritikuojant, netgi įvertinant LPS tarybos darbą pažymiu. Žinoma, matuoti darbą būtų lengva, jeigu taryba iškastų per metus kilometrinių griovių (kaip Staline

„nežymų“ pavyzdį.

Kolūkiečio pirmininko įsakymu išniekino ūkininkui skirtą žemę. Suprask — ten, kur įgyvendinta stalininė kolektyvizacija, kello atgal nebus. Jokių ūkininkų arba jeigu norit ūkininkauti, privalote likti daliniais „šio amžiaus feodalų“ vergais. Kiek įdėjo triušio LPS rajono taryba, bet teisybę atstatyti pavyko — žmogus, mylintis laisvą darbą ir savarankiškumą, paremtas bendraminčių, nugalėjo. O „feodalis netgi prarado teisę į dvarą“. Negausūs, nesusivieniję ūkininkai su visuomenės pagalba tapo jėga, kuri laikui bėgant atstatys išniokotą kaimą, teisingumą.

O jeigu būtų nugalėjęs kolūkiečio pirmininkas? Kaip jaustųsi tas ir kiti ūkininkai? Ar beatsirastų norinčių ūkininkauti?

LPS rajono taryba iš savo tarpo šiaip sau, dėl apsisvalymo dar nieko neišmetė. Nereikia maišyti sustabdytų tarybos narių įgaliojimų dėl absoliučios neveiklos arba asmeninių ambicijų, prieštaraujančių daugumos nuomonei ir padariusių daug žalos Sąjūdžiui. Paprastai būna taip: iš-

sako žmogus savo mintį ir įsimyli ją, prima už tikrąją tiesą, kuria privalo besąlygiškai vadovautis visi. (Sakoma, kad savas net ir mešlas kvepia). Kitiems akiai nepaklūstant, neprilimant — galima pasielgti ryžtingai, neklausant tollmesnės diskusijos trenkti durimis ir užimti nieko nepareigojančią stebėtojo vietą. Ką jau bekalbėti apie R. Stankovskio išėjimą iš Utenos rajono Sąjūdžio konferencijos, jeigu tokie patyrę, kaip Lietuvos Laisvės Lygos kovotojai, neištveria. Vyksiant Rašytojų Sąjungos patalpose konferencijai apie jaunuolių tarnybos perspektyvas okupacinėje kariuomenėje, keli LLL nariai, matydami, kad diskusija neįgauna jiems norimos krypties, išėjo iš salės. Tačiau po ilgų ginčų, vėlav vakare buvo sukurtas komitetas šioms klausimams nagrinėti, kuriame lygiomis teisėmis ir skaičiumi dalyvavo ir Sąjūdis, ir LLL.

O gal R. Stankovskiui gaila K. Kastygo, kuris už pareigų neatlikimą (jis buvo rajono tarybos pasamdytas tarnautojas techniniam darbui) vienbalsiai prašomas pasileškoti darbo kitur. Vieni dirba, netausodami savęs, skriausdami savo šeimas laiku ir pinigais, o K. Kastygovas, kaip tas gegužiukas, gaudamas 250 rublių atlyginimą iš Sąjūdžio lėšų, kaltina tarybą, kad ji neduodanti darbo!)

Kas dėl plūduriavimo, tai ne tik LPS rajono taryba plūduriuoja palaikoma respublikinio Sąjūdžio, bet ir Sąjūdis, ir visa Lietuva plūduriuoja imperiniame okeane, neįausdami nieko tvirto po kojomis. Neturime nei valdžios, nei įstatymų, netgi mullio. Norint turėti įstatymų leidžiamąją valdžią, reikia ją išsirikinti. Ir rinkime. Tikslai žiniai tų, kurie nori pamatyti rinkinius nesusipratimus, kaip kad buvo tarp A. Zebriūno ir V. Statulevičiaus, to nebus. LPS Utenos rajono taryba stengsis ne rinkimus laimėti, bet, kad į Aukščiausiąją Tarybą nepakliūtų gureckai, apnavičiai, baltušiai ir kiti nusipelnę kruvinajo socializmo statytojai. Būsima valstybei reikia dorų, mėstančių žmonių. Tiek į Lietuvos parlamentą, tiek į vietines tarybas. Tam Sąjūdis susikūrė, gyvuoja ir dar bus reikalingas, kol esame „pribaltijiskij kraai“, kol turime ribotą kiekį žmonių, galinčių mąstyti ir vesti į demokratiją ir humanizmu pagrįstą Lietuvos valstybingumą.

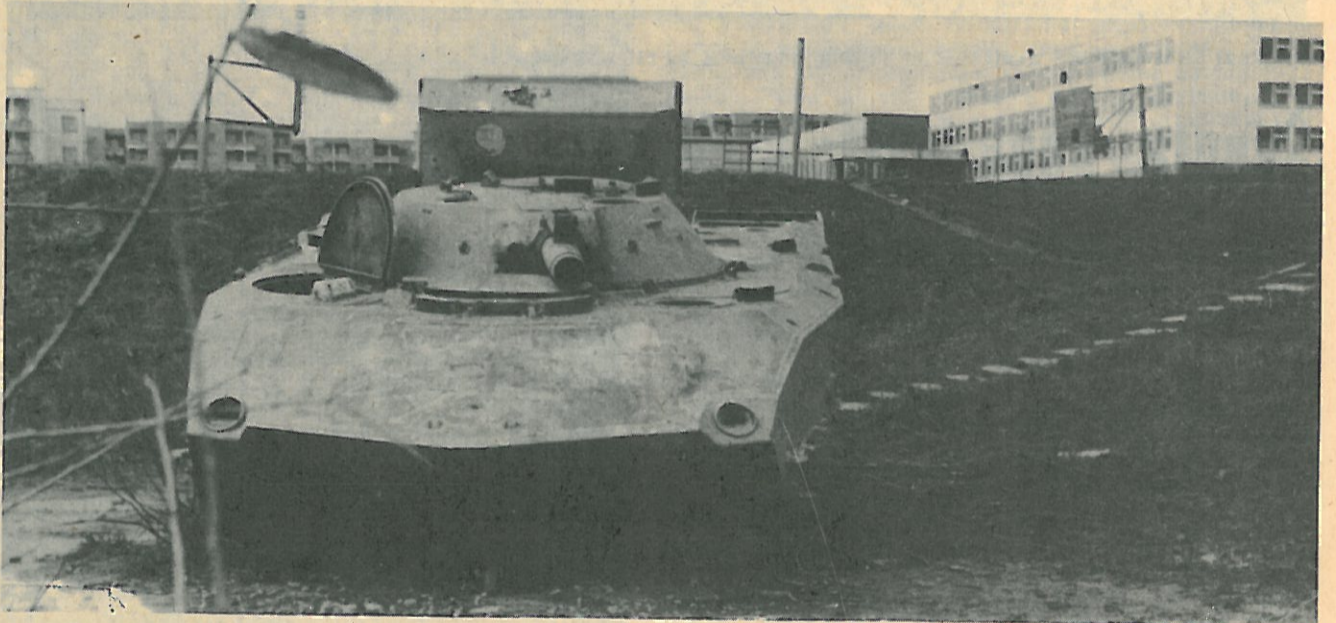
Paminklas — mįslė

Mieli skaitytojai, tai tik tautinę mokyklą kuriančio Utenos 6-osios vidurinės kolektyvo pradinio karinio parengimo mokymo valzdinė priemonė. Sio metu, kai visi pažangiausi Lietuvos mokytojai kovoja už mokyklos demilitarizavimą, tokia mokymo priemonė labai praverčia. O tarybų valdžios gynimo komitetams ir jų pasekėjams, kurie lieja gaudžias ašaras, kad Kaune ir kitur nuo pos-

tamentų nuimami paminklai Raudonajai armijai — tankai, čia būtų tikra sielos atgaiva. Kaip ir tiems, kurie su nostalgija prisimena mokinių rikiuotės konkursus, kuriuose lietuvaltės smagial, kiek tik leidžia mokyklinės uniformos sijonukas, mušdavo koją ir visa gerkle dainuodavo:

...Krasnaja armija vsech silneil...

Ričardo Skliausčio nuotraukos

Paskutiniai septyni šimtai Suomijos istorijos metų nužymėti nuolatiniiais kariais. Per visą šią istorijos periodą ištisą šimtmetį Suomija praleido tik bekariaudama. Niekad ji nebuvo užpuoliki, niekad nesikėsino į tai, kas svetima. Tačiau likimas lėmė jai neramius ir godžius rytų kaimynus. Pati Rusija negalėjo apžioti savo stepių ir milžiniškų dykvičių. Tačiau visą carų viešpatavimo laikotarpį ji negalėjo nuleisti akių nuo darbščiosios Suomijos. Nuolat buvo išgalvojama priežastys, nuolat buvo kėsiamasi į jos Nepriklausomybę. Vėliau carizmas žlugo, Suomijos pašonėje gimė bolševizmas. Jis buvo dide-

lis, tačiau dar gležnas. Bet kai jis pasijuto peraugęs brendimo amžių, įgavo caristinio imperializmo apetitų. Pirmoji tai turėjo pajusti Suomija.

Suomis yra ramus ir talkingas. Jis plėšia savo šturkščią žemę, nurenka nuo savo laukų akmenis, kietu darbu jis pelnosi savo duoną. Tačiau jis niekad nesizvalgo į svetimus laukus. Jis myli taiką ir ramybę, ir šitas šiaurietiškas ramumas taip pat giliai įaugęs jo sielon, kaip ir pasiryžimas kovoję ginti savo kraštą. Rūstaus granito ir mėlynųjų ežerų peizažas dvelkia talkingu gyvenimu — šis gyvenimas randa didelio atgarsio ir suomių literatūroje. Ašt-

rios žiemos, ryškios žvaigždės, šaltai žūrinčios į snieguotus miškus, pavasario upelių potvyniai, ežerų pakrantių berželiai — ir tarp viso to ramus, melancholiškas, savvy užsidaręs, lyriškas žmogus.

Prieš penkiasdešimt metų, 1939—1940 metų žiemą bolševikinis milžinas visa savo jėga užgūle mažąją Suomiją. Suomia, nė viena kartą istorijos bėgyje negyvenę vergais, ir šį kartą nepanoro vergauti raudonajam slaubui. Pasipriešinti įžūliems reikalavimams į frontą išėjo vyrų, kurie nepasirošę, beveik beginkliai, išlaikė šimtą kietų žiemos karo dienų.

Beveik 1000 kilometrų išstusiam

fronte Suomijos kareiviai į savo vėlavas įrašė nemirstamą garbę. Svarbiausia mūsų vietovė buvo Kollaa. Priešas šiam ruože puolė nepaprasta jėga. Kraujas ir ašaros, baimė ir viltis, bet taip pat ir visos tautos išdidumas yra susiję su šituo vardu. „Kollaa ketaa“ — lakoniškai skambėjo vyriausios kariuomenės vadovybės pranešimas.

Sio garbingo (iš Suomijos pusės) ir nusikalstamai gėdingo (iš Rusijos pusės) karo penkiasdešimtmečių paminėti norime pateikti skaitytojui suomių rašytojo Viljo Saraja romano „Lunastietu maa“ (Išpirktasis kraštas) kai kurias ištraukas.

Viljo SARAJA

Išpirktasis kraštas

Mes esame vos dešimt kilometrų nuo fronto. Keturiadesimt kilometrų žygiavome geliančiame, šaltyje, apšviečiami šaltųjų žvaigždžių. Kelias ėjo per mišką. Vienur kitur užtikdavome žmonių gyvenimo pėdsakus. Retkarčiais susitikdavome vienišą moterį arba nedidelę mergaitę. Jos vilko sunkius ryšulius, nešėsi tik tai, kas buvo reikalingiausia, ką paskubomis dar įstengė išgelbėti. Taip pat matėme ilgus pabėgėlių les, kėnčančias moteris, šalančius vaikus, ligotus nius. Jie buvo priversti bėgti iš savo tėvynės, kurioje

jie ir jų protėviai ištisus šimtmečius gimė ir augo, kur jie pergyveno džiaugsmą ir sielvartą.

Dabar mūsų kraštas buvo užpultas. Išdidžiai buvo pakeltas kumštis, patiekti reikalavimai. Buvo pasakyta visai atvirai: tai priklauso mums, kadangi mes esame stipresni už jus. Tačiau mes nenusileidome jokiems reikalavimams. Mes nenorėjome parduoti savo pirmgimio teisės — teisės gyventi šitame krašte — už pigią kruopienę, už apgaulingus pažadus, kurie tikriausiai niekad nebūtų buvę išlaikyti.

Nel Mes norime ginti šį kraštą. Jūs taip darė ir mūsų protėviai. Argi mes būtume mažiau verti už juos? Argi Paskutiniojo Teismo dieną mes turėtume drąsos pažvelgti jiems į akis, jeigu dabar paprasčiausiai atiduotume savo kraštą? Argi mes, visai nerasdami,

galėtume pasakyti, kad mylėjome šitą kraštą. Jeigu neišdrįsime jam visko paaukoti? Ir ką gi mes galėtume atsakyti, jeigu paklaustų mus apie brangiausią mūsų širdžių nuosavybę? Tikriausiai, prieš visus tuos klausimus mes turėtume išstoti su melu lūpose. Bet virš mūsų Tėvynės ir virš mūsų pačių yra dar Viešpatys Dievas, kuris visa tai neklaidingai mato.

Niekas neabejoja tuo, kad dabar mes tik neišvenigiamos būtinybės verčiami pakėlėme ginklus. Kiekvienam iš mūsų tai yra natūraliausias pasaulyje dalykas. Argi mes neprivalome ginti to, kas mums priklauso? Argi mes neprivalome rūpintis mums patikėtu likimu? Ko gi čia reikia svetimiesiems! Kodėl gi visuomet kiti taip godžiai siekia to, ką mes su tokiu vargu ir prakaitu, ką mes taip sunkiai esame laimėję? (Bus daugiau)

(autorius egzlibris)

Kazimieras Būga

Zymliausias lietuvių kalbos tyrinėtojas. Neelinų gabumų mokslininkas. Žinomas pasaulinėje kalbotyroje. Baigė Peterburgo universitetą. Tolimesnes studijas gilino Vokietijoje. Parašė eilę mokslinių veikalų — kaip „Aistiškos studijos“, „Apie lietuvių asmens vardus“, „Lituanika“ ir kt. Kazimierui Būgai priklauso didelis nuopelnas už lietuvių bendrinės kalbos ugdymą. Jis rūpinosi rašybos suvienodinimo reikalais. Be to, surinko labai daug retų, senoviškų lietuviškų žodžių.

Šių metų lapkričio 6 dieną profesorius Kazimieras Būgos 110-asis gimtadienis. Auštaitija ir visa lietuvių tauta labai vertina savo sūnų, juo didžiuojasi. Netoli jo tėviškės, Dusetose, pastatytas kuklus, originalios formos paminklas — biustas. Jo vardu pavadinta Dusetų vidurinė mokykla.

Vytautas PETRONIS

Kas ką?

Mes daug ko netekome ir neturime. Pirmiausia praradome Nepriklausomybę. Vėliau dingo dešros, cukrus, mullas. Nebeužtenka miltų, degtinės. Ko mums pritrūks rytoj — niekas nežino. Jeigu žinotume — būtų dar blogiau — iš parduotuvių dingtų paskutinės „brandaus socializmo“ materialinės apraiškos. Mums liktų tik „nemirtingų“ vadų „labai vertingi patarimai“, surašyti dešimtyse storų, apdulkeitų, neskaitytomų.

Taip, kol kas mums daug ko trūksta. Negirdėjau tik, kad trūktų Nepriklausomybės, kad prie jos stovėtų eilė ar būtų dalijami talonai iš „stipraus centro“ jai gauti, kaip kad cukrui, mullui. Labiausiai gi trūksta degtinės. Argi palyginsi mėgėjiškas nekantrijų moterėlių su vienu kitu spekuliantu eiles prie mūlo ar batų, su eilėmis prie degtinės? Eilė prie degtinės — štai kur tikrasis tarybinis eilės grožis! Čia atsiskleidžia mūsų internacionalinė dvasia, dvikalbystės turtin-gumas, proletariškų manierų žavesys, vienybė (ne jedinstvol) ir ryžtas, siekiant pasirašyti tikslus. Tos eilės — tai tikras septyniadešimties metų kelio veidrodis.

Mūsų Tauta patyrė daug prievartos. Atėjo laikas, kai išdrįsime ta prievarta suabejoti ir pradėti ją nusi-mesti. Pirmieji metai rodo, kad mes tam pasirūpė. Blogiau, kur prievartos nebuvo. Gerti mūsų niekas nevertė, pasiėlgė paprasčiau ir patikimiau — įpratinol įpratino „draugai“, o paskui jau giminės, vyresni am-žiumi ir padėtimi bendradarbiai.

Aš nebuvau išimtis. Baigęs aukštąją mokyklą, at-vykau į pirmąją darbovietę. Pirmasis atlyginimas, „pirašymas“. Labai draugiški prie stikliuko bendra-darbiai, lygiai tokia pati administracija, melius, net lipšnus partinės (žinoma, komunistų partijos, kitokių tada dar nebuvo) organizacijos sekretorius (statusas jam leisdavo gerti kitų sąskaita). Kaip gyvi praplau-kia atmintyje tie, kurie, patys to nenorėdami ir nesu-prasdami, vogė mano sveikatą, o svarbiausia — žudė mano, o tuo pačiu ir Tautos intelektą.

...Ejo dvylikti metai nuo Vengrijos įvykių. 1968 metų rugpjūtis. Tarybinė armija antrą kartą okupavo Čekoslovakiją. Jos kareiviai kerziniams batais sutrypė gležną Prahos pavasario gėlelę. Mano darbovietės kieme, ant asfalto, vaikai kreida nupiešė didžiulę pen-kiakampę su svastika viduryje. Blykstelėjo raudona tamsą nušvietęs vilties spindulėlis ir užgeso. Liko skausmas ir nevilts...

Liko nuošaly degtinė ir buvę draugai. Supratau, kad kelias su jais tai ne tik mano, šeimos, bet ir Tau-tos tragedija. O jie šito tada dar nesuprato... Teatle-ozia man už jų darbų pagarsinimą tie mano „mokyto-jai“, kuriuos giltinė be laiko pašaukė į kapus ar at-ėmė sveikatą, ir tie, kurie iki šios dienos tebesūlo Lietuvos jaunimui stikliuką vietoj Atgimimo.

Vyskupo M. Valančiaus blaivystės brolijos nariai pranašiskai išpėja ir kviečia visus Lietuvos gyvento-jus negerti, liautis žudžius kūną, dvasią ir Tautą. Bro-lijos pasišventimui ir geranoriškumui nepritari nega-lima. Todėl negalėjau tylėti ir aš, iš visos širdies pri-tardamas joms kilniems tikslams ir veiklos formoms.

Nesu naivus ir negalvoju, kad perskaite šias eilutes, nešturmuos alkoholinių gėrimų parduotuvių, kad di-deli viršūninkai, viršūninkėliai ir jų pavaldiniai darbo metu nebegers, o paskui už jus ir mūsų pinigų ne-sigydys pragertos sveikatos „nemokamose“ ligoninėse. Būčiau patenkintas, jei pildamas taurelę sūniui, žentui, anūkiui, bendradarbiui ar viršūninkui, Tu, skaitytojau, pagalvotum, kad šiuo poelgiu krauni krautį, su kuriuo mes eisim į Nepriklausomybę. Tas krautis — tai ma-no ir Tavo tylaus pritarimo ar teisingo dalyvavimo rezultatas. Tas krautis — tai dešimtyis pagalbinių mo-kyklų, tūkstančiai šeimų tragedijų, dešimtyis tūkstan-čių nelaimingų vaikų, plėšimai, žmogžudystės, prie-vertavimai. Pagalvok, ar ne per didelis krautis, ar ne per sunku su juo eiti į Nepriklausomybę? Ir svarbiau-sia — ką mes su šiuo kraučiu darysime Nepriklausomoje Lietuvoje?

Petras GALIAUSKAS

Gražinos Dinsmanienės nuotraukoje Vėlinių pamaldos pa rtizanų kapinėse.

Šventa kapų tyla priglaudė juos...

Labai iš lėto trauktasi iš gyvenimo „šviesaus kom-unizmo“ aktyvių statytojų mąstysena, kad žmogus, galvojęs ir veikęs kitaip negu jie, būtų laikomas žmogumi... Nes seniai jau būtų surinkti ir palaidoti žuvusiųjų už Lietuvą bar-bariškai duobėse suversti, šiukšlėmis užpilti palaikai.

Didelė dalis visuomenės supranta artimųjų nerimą ir pasiryžimą surasti žu-vusiųjų užkasimo vietas ir pa-laidoti kaip dera žmogui. Partizanų artimieji, negal-ėdami laiko ir jėgų, mė-nesiais važinėja po kalmus ir miestelius, rinkdami ži-nias apie broliškas laidojimo duobes. Sunkiai, ta-čiau randa savuosius.

Būtų gražu iš Stalino padėjėjų pusės, kad atgai-los vardan, padėtų jų arti-miesiems, nurodydami kon-krečias užkasimo vietas.

Tačiau 50 metų diegta neapykanta kitaip mąstan-tiems tebėra labai gyva ir grasina demokratijai ne tik kalbomis, bet ir darbais. Kaip pavyzdį galima pa-minėti nuolatinį kankinių kapų prie Dauniškio ežero niekinimą. Raunami ir į ežerą brukami kryžiai, šū-kavimais trukdomos gedu-lingos pamaldos kapinėse, šiukšlinama. Prieš vėlines nuniokoti kapų papuošimai, labai negražiai priteršta... Kas tai? Matyt, nužmogėju-sių Stalino tarnų saviraš-ka. Kitaip tokių išpuolių

nepavadinsi. Sie nužmogėję asmenys nenulstamai stengiasi įrodyti savo tiesą, pamindami šimtmečiais Lie-tuvoje susiklosčiusius pap-ročius — kad žuvęs ne priešas, ir jį palaidoti dera kaip žmogų.

Caritas ir Tremtinio klu-bas stengiasi padėti atsta-tyti žmoniškumą pokario aukų atžvilgiu. Į šventą amžinojo poilsio vietą jau atgulė trisdešimties kovo-tojų palaikai. Tai tik maža dalelė žuvusių ir nukankin-tų stalinizmo aukų. Tikė-kimės, kad bus palaidoti dauguma užkastųjų. Tačiau Carite ir Tremtinio klubo nuomone reikėtų šį kilnų darbą atlikti kitaip. Mes

manome, kad išniekintuo-sius reikėtų surinkti ir pa-laidoti viename kape.

Prie šio darbo turėtų prisidėti ir rajono valdžia, parodydama tuo, kad smer-kia stalinizmą ir žengia į demokratiją. Kad persitvar-ko ne tik žodžiais, bet ir darbais. Mums atrodo, kad jei šito sulauktume, tai ra-jone dingtų ir vieša neapy-kanta kitaip galvojančiams, ir aršiausi stalinistai liautu-si įvairiais būdais kovoję su pertvarka. Mums atrodo, kad tose vietose, kur iška-sami kankinių kaulai, tu-rėtų būti statomi kryžiai, nes tos pamiškių, paraisčių duobės yra gerbtinos ir at-žymėtinios kaip kraupi mū-sų praeities istorija, kaip perspėjimas ateičiai...

Tremtinio klubo narė
Ona AGLINSKIENE

Giliausio Tauragnų šulinio likimas

Beveik prieš 10 metų spauda kreipėsi į žmones, kurie galbūt ką nors prisimena ar žino apie giliausią Taurag-nų šulinį. Šulinys turėjo ypatingą vandens pakėlimo įrangą. Jeigu tai būtų išlikę, tikrai šiuo metu turėtume dar vieną vertingą technikos paminklą. Apylinkės vyk-domojo komiteto pirmininkas Atkočius pasakoja, kad po ano straipsnio pasirodymo buvo atvykęs tuometinis ra-jono vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas J. Labanauskas, bet šulinio jau neberado.

Šių metų spalio 7 dieną grupė Utenos Žaliųjų ieškojo ir surado užverstą apie 20 metrų gylio šulinį. Tyrimams paimtas vandens mėginys. Tyrimų rezultatai kelia rimtą susirūpinimą. Apie rezultatus spręskite patys:

Kal kurie buvusio giliausio Tauragnų šulinio užterštumo rodikliai	Leistinos normos	Viršyta kartų
Amoniako mg/l	5,55 ne daugiau 0,1	55
Nitritų mg/l	1,55 ne daugiau 0,002	775
Permanganatinė reakcija	86,4 ne daugiau 4	21,6
Zarninė lazdelė	10 000	10 000

Toks vanduo tinkamas tik laukų tręšimui. Įtariama, kad į šį šulinį nudrenuotas tualetas iš seniau veikusios ambulatorijos. Kaip žinome, gruntinis vanduo susisiečia, todėl visi Tauragnai turi galimybę „pasiskaninti“ savo geriamąjį vandenį kanalizaciniais teršalais.

Kazimieras PREIKSA

AUTORIŲ NUOMONĖ NEBUTINAI TURI SUTAPTĮ SU REDKOLEGIJOS NUOMONE

Dėkojame, kad padidintą leidinio kainą suprantate, kaip nedidelę auką Sąjūdžiui.

Spaudė Utenos spaustuvė, Kauno g. 33. Užsak. Nr. 3062. Tiražas 4500 egz.
„Aukštaitis“ is published in the Lithuanian language by the Sąjūdis Utena Council. Editor: V. Breiva

REDKOLEGIJA: Vytenis BREIVA (redaktorius), Pet-ras GALIAUSKAS, Balys JUODZEVICIUS, Vytautas PETRONIS, kun. Sigitas SUDENTAS. Redakcijos adresas: Utena, Talkos 3—33, tel. 72692.

SKELBIMAI

Lietuvos Žaliųjų Utenos atstovai
KVIEČIA

Rajono gyventojų
DĖMESIUI

Visus rajono gyventojus, norinčius prisidėti prie Gamtos išsaugojimo, į Są-jūdžio būstinę (Utena, Vy-tauto a. 1) kas antrą ket-virtadienį (porinėmis mė-nesio dienomis) nuo 17.30 val. Tuo pačiu laiku galite kreiptis telefonu: 5-54-17.

Artimiausias susitikimas lapkričio 16 dieną.

„Atgimimą“, „Mažąją Lietuvą“, „Kauno aidą“, „Vasario 16-ąją“, „Laisvą žodį“, „Tėvini“, „Aukš-taitį“ ir kitus Sąjūdžio lei-dinius Jūs visada galite įsi-gyti autobusų stotyje esan-čiame spaudos kioske. Kio-sko darbo laikas 10—18 val. Išskyrus sekmadienį ir pirmadienį.

LPS Utenos rajono taryba